

מעברי גבול: הרהורים על גבולות תרבותיים ומקצועיים
רשמים מהכנס Crossing Borders and the In-Between: DMT at the Leading Edge של האיגוד האירופי לטיפול בתנועה (EADMT),
שנערך באתונה, אוקטובר 2018

מייטרי שחם

מעברים גאוגרפיים: כולנו סוג של מהגרים?

הכנס השלישי של האיגוד האירופי לטיפול בתנועה התקיים באתונה באוקטובר 2018 ועסק בחציית גבולות אישיים, חברתיים ומקצועיים, דרך נושאים של רב-תרבותיות, הגירה ופליטים, מעברי גבול והשלכות הטכנולוגיה על המרחב הטיפולי. בכנס השתתפו כ-240 מטפלות ומטפלים מרחבי אירופה והעולם, עם נציגות מכובדת של שמונה עבודות מחקריות וקליניות שהציגו משתתפות מישראל. מבין נושאים ופאנלים רבים בכנס, אתמקד בהיבט הרב-תרבותי האישי והמקצועי שנגלה לי בכנס. בכנס שעסק בגבולות בין-תרבותיים אפשר היה לשמוע שפות רבות ומבטאים מגוונים. הדוברים המרכזיים בכנס בהרצאות המליאה לא הסתפקו בהצגת חומרים תאורטיים וקליניים, חשפו גם מקורות חייהם האישיים, ושיתפו בהיותם סוג של מהגרים בין מדינות ותרבויות. ד"ר מרינה רובה (Marina Rova) היווניה-אנגלייה, למשל, תיארה ברגישות רבה את התרבותיות המרובה בקורות חייה האישיים, ובמושב אחר שיתפה ד"ר היידרן פאנהופר (Heidrun Panhofer) בזהותה המרובדת, מאוסטריה, צרפת וספרד. החשיפה האישית בפורום הרחב הוסיפה נופך אישי ואף אינטימי בכנס רב-משתתפים ורב-תרבותיות.

זאת ועוד, באחד ממושבי המליאה, בצעד מפתיע ומעניין, פנו הדוברים לקהל הגדול ושאלו על מעברים גאוגרפיים שונים לאורך החיים. אפשר היה להיווכח, לפי הידיים המורמות ומספר הפעמים שהורמו, שכל אחד מהמשתתפים ידע בגופו מעברים משמעותיים בחייו או בחיי משפחתו הקרובה. כך יכלו המשתתפים בקהל לחוש, ולו לרגע, כמהגרים.

באותם רגעים יכולתי לזהות בתוכי ובאחרים סביבי את הפגיעות הטמונה בכולנו, כמי שנעים ממקום למקום ומשפה לשפה, לעיתים "מקומיים" ולעיתים "זרים". הדבר התגלם בכנס עצמו in vivo, שכן מרבית הדוברים והמנחים לא היו דוברים אנגלית כשפת אם (גילוי נאות, כולל אני), אף שזו הייתה השפה המדוברת בכנס. למי

שטרם חווה זאת, אשתף שהצגה בכנס בשפה שאינה שפת אם דורשת ויתור, קבלה והתמסרות לעמדה של "פחות ממושלם"; משימה לא פשוטה כלל וכלל, בייחוד לנוטים לפרפקציוניזם (מישהו בקהל!).

היה זה גילוי מחודש של "הידוע", שהפליא והעמיק את ההבנה על ההיבט הרב-תרבותי הרשום והגלום (embodied) בכל אחד מאיתנו, יהא מוצאו אשר יהיה. במילים אחרות, רב-תרבותיות היא לא רק למהגרים. ובעצם, כולנו סוג של מהגרים.

מה בין ירושלים וברצלונה?

היבט נוסף של רב-תרבותיות עלה מתוך פאנל שעסק בתוכניות הכשרה בטיפול בתנועה והציג סוגיות הקשורות למפגשים רב-תרבותיים בכיתות ההכשרה. ד"ר אורית סוניה ויסמן, ראש תוכנית ההכשרה במכללת דוד ילין בירושלים, שיתפה במפגשים מפתיעים בכיתה הרב-תרבותית, על רקע ירושלים השסועה ואירועי טרור. מרחק אלפי קילומטרים משם תיארה ד"ר היידרן פאנהופר, ראש התוכנית להכשרת מטפלים בתנועה בברצלונה, את הדינמיקה בין קבוצת סטודנטים רב-תרבותית, על רקע משאל עם בנוגע להפיכתו של חבל קטלוניה לרפובליקה עצמאית. מעניין לראות את הדמיון הן ברובד החברתי-פוליטי ברמת המקור והן את הדינמיקה הקבוצתית ברמת המיקרו. בשתי התוכניות, הירושלמית והברצלונאית, שמתקיימות בלב חברות רב-תרבותיות שנאבקות על הכרה ועצמאות, ביטאו הסטודנטים שבאים ממוצאים שונים שותפות וקבלה חוצת מגזרים זה כלפי זה. ההתייחסות לשוני ביניהם לא נגעה למוצא האתני שלהם, כי אם למאפיינים אחרים של הסטודנטים בקבוצה ("השותקים" מול "המדברים", "הרקדנים" מול "הפסיכולוגים" וכדומה). הדמיון שעלה הפתיע אותי ואת חברותיי בשל המרחק הרב בין האזורים הגאוגרפיים הללו. כחוקרת אני תוהה האם יש גורם מתווך שיכול להסביר את הדמיון בין "הממצאים"? כמטפלת אני תוהה שמא נטיות הלב של הסטודנטים שבחרו ללמוד טיפול (וספציפית טיפול בתנועה) ושל סגל התוכניות הללו (מטפלים בתנועה אף הם) הן שתורמות לתנועה של גישור, תיווך וקבלה של השונה ושל השוני? הלוא הרחובות ודפי הרשת משמיעים קולות אחרים, מפולגים ורוויי שטנה. והנה הקולות מתוך החדרים, חדרי הלב, מבטאים רחשים אחרים – פתוחים, חיוביים ורגישים יותר.

פוליטיקלי קורקט זה אנדרסטייטמנט

בנקודה זו אתייחס לבחירה של מוקד הכנס – חציית גבולות ואזורי מעבר בין לבין, עם דגש על פליטים ומהגרים (Crossing Borders and the In-Between: DMT at the Leading Edge). לטעמי זוהי בחירת נושא אתית ומתבקשת (הרבה מעבר

לפוליטיקלי קורקט), בהכירה בכך שמיליוני פליטים מיטלטלים חסרי בית וחסרי כול בין חיים למוות, בין גלי ים לחופים, בין מדינות זרות – זהו מצב אבנורמלי שאי אפשר שלא להתייחס אליו. במונחים של טיפול בתנועה אנשים אלו הופקעו מהם איכויות טבעיות של קרקוע, עוגן בטוח, גבולות גוף שמורים ומכובדים ומעטפת של משפחה וקהילה. וכיוון שכך, אי אפשר ואסור להתעלם ממצב מתמשך ובלתי נתפס זה, שצריך להיות לנגד עינינו כל העת. ושומה עלינו, מטפלים באשר נהיה, לתת את הדעת גם על אלו שלעולם, כנראה, לא יגיעו אלינו.

תפיסת גבולות ומעברי גבול בטיפול בתנועה

במושג שבו הצגתי קבוצה טיפולית רב-תרבותית של גברים המתמודדים עם פוסט-טראומה כרונית שמחתי לגלות שגבולות המקצוע של הטיפול בתנועה ברורים וגם גמישים, וניתנים לשינוי כאשר זה נדרש לטובת צורכי מטופלים שלנו, מבלי לטשטש את הזהות המקצועית והעשייה המקצועית שלנו.

במושג זה הצגתי קבוצה טיפולית ארוכת טווח לגברים עם PTSD, המתקיימת בטבע בשילוב תנועה ואתגר. תהיתי מה יהיו התגובות לסטינג הייחודי הזה, שכאמור מתקיים בטבע, ומביא תפיסה אחרת וחדשה למושג "תנועה". מתוך ניסיוני יש בי הבנה מוצקה שזוהי עבודה טיפולית יקרת ערך, שאינה יכולה להתקיים בין קירות החדר במרפאה הפסיכיאטרית שאני עובדת בה. סטינג זה מובן ומוגפן (embodied) בתוכי זה שנים, ותהיתי כיצד יבינו זאת עמיתיי מרחבי העולם.

והנה, התוודעתי למטפלים נוספים היוצאים מחדר הטיפול מסביבות שונות. פסיכולוגית גרמנייה בשם אילקה קונופאץ (Ilka Konopatch), למשל, הציגה את עבודתה עם פליטים, וסיפרה על נער מהגר שאינו יכול להגיע לטיפול עימה מכיוון שהוא חרד והולך לאיבוד ברחבי העיר. על כן מדי שבוע היא הולכת למעון שהוא גר בו ומלווה אותו, בהליכה משותפת, למרכז הטיפולי שבו מתקיים הטיפול. אילקה הסבירה שאלמלא הליווי שלה הוא לא היה מגיע לטיפול, וכי כעת הם מעבדים אפשרות עתידית שיגיע לטיפול באופן עצמאי יותר. אפשר להבין כי הטיפול מתרחש במרחב הפיזי הממשי שבין בית המטופל למרכז הטיפולי. כלומר ההליכה ביחד אל הטיפול היא-היא הטיפול. במונחיה של יונה שחר-לוי (2003), המטפלת מעניקה למטופל מעטפת חיקית ממשית ובטוחה בימים של עקירה ממעטפת קודמת (שאיננו יודעים את טיבה), וכי בעתיד אולי יוכל לצאת מ"מרחב החיק" אל "מרחב החוק", אל מערך הקשר המולי (מלשון מול, חזית), המתאפיין במפגש חזיתי, בוגר, מותאם ועצמאי יותר בעולם.

בכנס שמחתי לגלות שגם מטפלים בתנועה ופסיכולוגים ותיקים פתוחים לאפשרות של יציאה מהסטינג המוכר, מטעמים מקצועיים וראויים, מנומקים ואתיים. אני מדגישה מטפלים ותיקים, כי להבנתי מטפלים צעירים בתחילת דרכם אינם יכולים לעשות את המעבר אל החוץ בטרם הבינו והפנימו את מהותה של העבודה הטיפולית בסטינג "המסורתית". להבנתי, כאשר גבולות המטפל הפנימיים ברורים ומגובשים דיים, ובהתאמה גם זהותו המקצועית ברורה ומגובשת, אזי הגבולות החיצוניים שלו יכולים להיות גמישים וחדירים, ולהיות מותאמים ומכווננים (attuned) באופן ייחודי לכל מטופל לפי צרכיו, ולכל מקרה לגופו, תרתי משמע, ובכלל זה שינוי בסטינג ולחלופין הרחבת טכניקות הטיפול העומדות לרשותו. במובן זה אני רואה בתפיסה מקצועית זו – גבולות ברורים וגמישים, התאמת הסטינג הטיפולי למטופל, הרחבת שיטות הטיפול – עמדה אתית רב-תרבותית חשובה, שיש לטפח בקרב אנשי המקצוע באשר הם.

השתייכות לקהילה מקצועית

יש משהו מעצים מאוד בלפגוש קהילה גדולה ובין-לאומית של מקצוע שלא פעם נתפס כ"מיעוט" וההיכרות איתו עדיין מוגבלת בקרב קהלים מסוימים. חשוב לציין שמעמד המקצוע של הטיפול בתנועה (ויתר הטיפולים באמנויות) טרם הוכר והוסדר על ידי המחוקק אף שנמצא בפרקטיקה הציבורית הפורמלית בארץ קרוב לארבעים שנה. נושא החקיקה מעסיק מאוד את הקהילה בארץ ונמצא על שולחן הכנסת כבר שלוש-עשרה שנה.

אז כן, לצאת החוצה ולראות מה קורה בעולם, לשמוע כיצד מתמודדים עם דילמות ואתגרים דומים, ולחוש השתייכות לקהילה גדולה יותר – אלו ללא ספק משאבים מחזקים ומפריים; ואולי גם תזכורת חשובה שהצורך הראשוני והאוניברסלי בהשתייכות הוא לא רק ברמת הפרט אלא גם ברמת הקהילה המקצועית.

סיום עם קפיצה לבריכה

ואגב אילקה הפסיכולוגית הגרמנייה, פגשתי בכנס פסיכולוגים, עובדים סוציאליים, רקדנים ואנשי חינוך שהגיעו כי הם מתעניינים בטיפול בתנועה, מתעתדים להתמחות בו או משלבים היבטים מסוימים של תנועה בעבודתם. גם במובן זה הכנס הצטיין ברב-תרבותיות. ובנימה קצת יותר אתנוצנטרית, אשתף ששמחתי מאוד לפגוש כל כך הרבה מטפלות בתנועה מכל העולם (ובכלל זה ניו זילנד ואוסטרליה, יפן וסינגפור, הודו, קנדה, ארצות הברית, ברזיל ופרו, סקנדינביה, בריטניה, מזרח אירופה ויתר אירופה, וכמובן אגן הים התיכון).

העושר התרבותי והשפתי התבטא, איך לא, בתנועה המשותפת יחד – בסדנאות מגוונות ובמפגש חימום בתנועה מדי בוקר. התנועה אף היא רב-תרבותית, ואישית גם יחד, ובה בעת מגלמת בתוכה את השפה האוניברסלית המשותפת לכולנו. זכורה לי במיוחד מסיבת ריקודים גדולה על שפת בריכה על גג מלון גדול. לא היה צריך הרבה כדי להתניע מסיבה ריקודים אנרגטית (אמנם תשעים אחוז בה היו נשים, אבל איזה נשים!) של בנות עשרים ועד שמונים, מרביתן רקדניות לשעבר, נעות, משוחררות ובטוחות בגופן, בעלות קצב מצוין ושמחת חיים. המפגשים בריקוד והמעגלים משותפים, עם סגנונות ריקוד מכל רחבי העולם (ריקוד הודי, יווני, צועני, לטיני ועוד), היו חוויה מפעימה. וכשכבר נהיה ממש חם ומיוזע מרוב ריקודים, היו כמה אמיצות שקפצו לבריכה הקרה...

אפשר לומר שהכנס כולו היה סוג של קפיצה למים: מפגש עם אנשים ותכנים חדשים, הצצה לטיפול בתנועה ברחבי העולם ומרחב לתנועה פנימית וחיצונית; בהחלט מעורר מחשבה ומזמין למבטים חדשים על "המוכר", "הידוע" ו"הזר" בתוכי ומחוץ לי.

מקורות

שחר-לוי, י' (2003). **מהגוף הגלוי לסיפור הנפש הסמוי: הפרדיגמה הגופנית-נפשית**. ירושלים: הוצאה פרטית.